

RADOSLAV KATIČIĆ

PRVA GRAMATIKA ADOLFA VEBERA TKALČEVIĆA

Stjecajem povoljnih okolnosti moguće je dopuniti naše znanje o gramatičkom radu Adolfa Vebera Tkalčevića dosad nepoznatim, a ipak sasvim pouzdanim bibliografskim podatkom. Veber je, naime, svoju prvu potpunu gramatiku hrvatskoga književnog jezika napisao već 1859, a objavljena je 1862. u Beču. Poznata je bila samo njegova gramatika što je 1871. izašla u Zagrebu. Bit će stoga korisno ako se ovdje, u kratkoj bilješci, iznesu razlozi zbog kojih se ta nadopuna Veberovoj bibliografiji može smatrati nedvojbenom. Naš svečar, Rudolf Filipović, još je od prvih početaka svojega neumornog i opsežnog znanstvenoga rada pokazao mnogo zanimanja i ljubavi za povijest knjige i njezine kulture u naš, pa vjerujem da će mu biti dragi i ovi reci, koje mu posvećujem kao izraz poštovanja, zahvalnosti i prijateljstva.

Adolf Veber Tkalčević napisao je, koliko se do sada znalo, dva gramatička djela. Jedno je sintaksa za potrebe srednjoškolske nastave: *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*, Beč 1859, koja je doživjela još jedno izdanje, također u Beču, 1862. Drugo je potpuna gimnazijska gramatika: *Slovnica hervatska za srednja učilišta*, Zagreb 1871, koja je poslije izdana u Zagrebu još dva puta, 1873. i 1876.

Proučavajući lingvističku argumentaciju s kojom je mladi Vatroslav Jagić 1864. i 1865. nastupio u zagrebačkom Književniku i u temelju uzdrmao autoritet Adolfa Vebera Tkalčevića i njegove škole, izradio sam i potpunu bibliografiju Jagićeve literature u tim priložima.¹ Taj se posao dao lako obaviti i lijepo se ocrtalo jezikoslovno obzorje što ga je Jagić bio stekao na studiju u Beču. Samo je s jednim Jagićevim citatom bilo teškoća, i to sa citatom iz Vebera.

Pišući o sintaktičkim pitanjima koja u hrvatskoj gramatičkoj literaturi nisu još riješena, Jagić konstatira da do toga vremena (1865) još nije utvrđeno koliko u hrvatskom književnom jeziku ima glagolskih načina.² To potvrđuje četirima citatima iz tada priručne gramatičke lite-

¹ Usp. R. Katičić, *Lingvistički argumenti u Jagićevoj polemici s Veberom, Jagićev zbornik*, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb 1986, 93—126. Tamo je i iscrpno bibliografsko kazalo uz Jagićeve tekstove o pravopisu i sintaksi što su objavljeni u prva dva sveska zagrebačkoga Književnika (1864—65).

² Usp. V. Jagić, *Primjetbe k našoj sintaksi s gledišta sravnjujuće gramatike*, Književnik 2, Zagreb 1865, 185.

rature: »Da to nije pretjerano, već prava istina, dokazat će sliedeći primjeri: Babukić (il. slov. § 54) broji četiri načina: pokazni, vezni, pogodbeni, zapovjedni; Mažuranić (slov. hërv. § 153) broji i opet četiri, ali drugačije: pokazni, moćni, željni, zapovjedni. Veber (ilir. skladnja § 49) navađa ovakove načine: indikativ, odnosni, optativ, imperativ. Veber (slov. za četv. razr. § 29) nabraja pet načina: pokazni, moćni, pogodbeni, željni, zapovjedni.«³

Niti u literaturi niti u katalozima dobro opremljenih knjižnica nije bilo moguće naći išta o kakvoj Veberovoj gramatici za četvrti razred. Bilo je očito da nitko o njoj nije ništa znao. A koliko god su Jagićevi podaci mršavi, nije bilo ni najmanje dvojbe da je on 1865. poznao takvu Veberovu gramatiku i da citira specifičan sadržaj njezina 29. paragrafa. Jagić spominje taj paragraf još na jednom mjestu u svojem prilogu: »N. pr. izrikom spominje Mažuranić § 153 ovako: 'U lat. ima još vezni način; nu u hërv. ga neima'. Tako od prilike spominje se i u Veberovoj slov. za četv. razr. § 29.«⁴ Ne može dakle biti nikakve sumnje da je Jagić takvu knjigu poznao, njome se služio i da donosi provjerene i svima provjerljive podatke o njoj.

Kad nije bilo moguće naći takvu Veberovu gramatiku, trebalo je posegnuti za njegovim sabranim djelima ne bi li se tamo našao kakav trag. I doista, on je tamo uz druge manje polemičke spise objavio i predstavku iz 1861. godine, kojoj je u knjizi dao naslov *Obrana moje slovnice za IV. razred pučkih školah*.⁵ Naslov djela koje se u predavci brani slaže se tu s Jagićevim citatom, a obrana je pisana četiri godine prije nego je Jagićev prilog objavljen u Književniku. Nema dakle dvojbe da se tu našao podatak relevantan za tumačenje zagonetnoga citata.

Predstavka je naslovljena Hrvatsko-slavonskom dikasteriju. U njoj Veber iznosi da je 4. lipnja 1859. pod brojem 8519/2077 dobio od Hrvatsko-slavonskoga namjesništva nalog da izradi hrvatsku gramatiku prema predlošku njemačke *Drittes Sprachbuch für die oberste Klasse der Haupt- und Stadtschulen im Kaiserthume Oesterreich* (Treći jezični udžbenik za najviši razred glavnih i gradskih škola u Carevini Austriji), Beč 1857. Veber je odmah napisao tu gramatiku i predao ju je još iste 1859. godine Namjesništvu. S preporukom dvaju neimenovanih zagrebačkih učitelja i samoga Namjesništva njegovo je djelo, namijenjeno tisku, upućeno na daljnji postupak. Preporuke, međutim, čini se ipak nisu bile dovoljne. Veber je 28. siječnja 1861. pod brojem 506/40 dobio od C. kr. ministarstva prosvjete dopis, kojim mu se dostavlja sud anonimnoga recenzenta i traži da što prije popravi svoj rukopis prema njegovim zahtjevima. Ogorčen recenzentovim sudom jer ga je doživljavao kao nepravedan, nerazuman i zlonamjeran, Veber se svojom predstavkom utkao Dikasteriju i zamolio ga: »... da blagoizvoli ove moje razloge milostivo uvažiti, djelo valjanim priznati, i meni, pošto sam ispunio sve

³ Usp. Jagić, n. mj. bilj. 4.

⁴ Usp. Jagić, n. dj. 187, bilj. 1.

⁵ Usp. *Djela Adolfa Vebera zagrebačkoga kanonika*, svezak 3, Zagreb 1887, 176—182.

uvjete, obećanu u više navedenom odpisu nagradu od 50 for. a. v. za tiskani tabak doznačiti, a djelo što prije, i to radi razlogah, drugom priklikom jur navedenih, u Zagrebu pod tisak dati.«

Ovdje nećemo ulaziti u lingvističku bit Veberova spora sa svojim anonimnim recenzentom, premda je to pitanje višestruko zanimljivo. Treba naime prvo riješiti bibliografsko pitanje Jagićeva citata, a tek onda se može govoriti o toj Veberovoj gramatici kao o lingvističkom djelu. A bez poznavanja same recenzije, koja se možda još i nađe u bečkim arhivima, teško je o toj kontroverziji reći što utemeljenije. Čitajući Veberovu predstavku stječe se dojam da u ponečem ima pravo on, a u ponečem njegov recenzent.

Jedna potankost vrlo izrazito potvrđuje pretpostavku da se Veberov podnesak tiče iste one knjige koju citira Jagić. Recenzent je, naime, uz ostalo, prigovorio i njegovu 29. paragrafu, u kojem je riječ o glagolskim načinima.⁶ On prigovara da Veber tu i u slijedećem paragrafu nije na čistu s time koliko ih u hrvatskom jeziku ima. Time se recenzirano Veberovo djelo i povrh svojega naslova sasvim nedvojbeno može identificirati kao rukopis one knjige koju Jagić citira. Iz Veberove predstavke saznajemo da taj rukopis 1861. još nije bio objavljen. Jagić pak 1865. citira to djelo kao svima poznatu gramatiku, za koju se samo sobom razumije da je tiskana.

Veber tako svojim dopisom potvrđuje Jagićeve podatke. I sam kaže da je napisao *Slovnicu za četvrti razred* i da se u njezinu 29. paragrafu govori o glagolskim načinima. A jako se suzilo i vrijeme u kojem treba pretpostaviti da je ta gramatika izašla. To je između 1861. i 1865. godine.

Sada je trebalo pogledati koje su sve gramatike hrvatskoga književnog jezika izašle u tom razdoblju.⁷ I doista se našla anonimna *Slovnica za četvrti razred katoličkih glavnih učionah u Carevini austrijskoj*, Beč 1862. U njezinu 29. paragrafu riječ je o glagolskim načinima. Tamo stoji da ih ima pet: pokazni, moćni, pogodbeni, željni i zapovjedni, dakle upravo onako kako Jagić piše da je u Veberovoj *Slovnici za četvrti razred*. Nema dakle nikakve dvojbe. Veberova je gramatika izašla 1862, ali bez spomena autorova imena i s naslovom nešto promijenjenim prema onomu koji se navodi u njegovoj predavci. Jagić je pak znao da je Veber napisao tu gramatiku i, premda je objavljena anonimno, citira je kao njegovu. Da je ta Jagićeva atribucija ispravna potvrđuje nam Veberov podnesak. Može se dakle pouzdano tvrditi da je Veber svoju prvu potpunu gramatiku hrvatskoga književnog jezika napisao 1859, i da je ona, bez spomena njegova imena, objavljena u Beču 1862. kao službeno propisana školska knjiga.

Pod svojim prvotnim naslovom doživjela je mala Veberova gramatika još četiri izdanja, i to 1863, 1867, 1868. i 1870, sve u Beču. Zatim je

⁶ Usp. Veber, n. dj. 181.

⁷ Taj sam posao obavio u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Tamo sam naišao na veliko razumijevanje i spremnu susretljivost. Najviše mi je pomogla Višnja Čanjevac. Upravo ona mi je, prema podacima koje sam joj dao, našla u predmetnom katalogu i položila na stol prva dva izdanja male Veberove gramatike. Rado su mi bili pri ruci još Anđelko Novaković i Božidar Petrač. Neka im ovdje bude izrečena moja srdačna hvala.

kao *Slovnica za IV. razred pučkih učionah* izašla u Beču 1875, a samo godinu dana poslije toga kao *Slovnica hrvatska za pučke učione*, Beč 1876. Za dvije godine postaje onda *Slovnica hrvatska i pismovnik za pučke učione*, Beč 1878. i 1879. U svemu je ta knjiga, koliko je nama poznato, izašla u devet izdanja. U njima su izvršene tek neznatne promjene teksta i razdiobe po paragrafima. Poslije Veberove smrti (1889) zamijenjena je njegovom knjiga posve novom.⁸ Podaci o izdanjima Veberove *Slovnice za četvrti razred* doneseni su ovdje prema fondu i katalogu Sveučilišne knjižnice (Nacionalne i sveučilišne biblioteke) u Zagrebu. Austrijska nacionalna knjižnica u Beču posjeduje samo prvo izdanje, a knjižnica austrijskoga ministarstva prosvjete, koliko sam se mogao poslužiti njezinim katalogom — tamo se sada pregrađuje — niti jedno.

Može se dakle dokazati da je Adolfo Veber Tkalčević prije svoje znamenite *Slovnice hrvatske* napisao malu gramatiku za osnovne škole. To je nov podatak, zanimljiv za bolje poznavanje Veberova lingvističkog rada, za povijest gramatike u Hrvata, za povijest hrvatskoga književnog jezika i za povijest našega školstva. Značenje pak što ga je to njegovo djelo imalo sa svih tih gledišta treba da postane predmet posebnoga istraživanja. Ovomu je prilogu svrha tek da raščisti bibliografska pitanja.

Ipak se nameće još jedno. Tko je bio onaj neimenovani recenzent koji je Veberovu rukopisu izrekao onako teške zamjerke? Ako je suditi po lingvističkim nazorima, po argumentaciji i po konkretnim prigovorima koje je stavljao, ne može se isključiti mogućnost da je taj anonim bio mladi Vatroslav Jagić. Štoviše, nije lako naći drugoga tko bi u ono vrijeme bio mogao napisati onakvu recenziju. Samo on je, koliko znamo, među hrvatskim filozofima tada imao jezikoslovnu naobrazbu i formalne kvalifikacije na temelju kojih je bilo moguće da se od njega traži mišljenje nezavisno od Veberova utjecaja i ugleda.⁹ Ako je to doista tako, onda je polemika Jagić-Veber 1864—65. imala dublje korijene i skrovitu pretpovijest, pa je i lakše razumjeti zašto je Veber tako razdraženo i borbeno reagirao na Jagićev nastup. To je Veberu, dakako, oslabilo argumentaciju i naškodilo ugledu. No bez novih izvora i dodatnih podataka moraju takve pretpostavke ostati tek usput nabačeno nagađanje.

⁸ To je *Slovnica i pismovnik za općenite pučke učionice*, Beč 1890 i 1891, *Slovnica i pismovnik za opće pučke škole*, Beč 1895, pa *Hrvatska ili srpska slovnica i pismovnik za opće pučke škole*, Beč 1896. i 1897, te, pošto je napušteno načelo anonimnosti, Miho Zglav, *Slovnica i pismovnik hrvatskoga ili srpskoga jezika za opće pučke škole*, Beč 1900, 1901, 1902, 1904, 1906, 1907, 1908, 1910, 1911, 1913, 1914, 1916.

⁹ Kada razmišljanje krene takvim smjerom, postaje sugestivnim i to da u Veberovim *Djelima* tekst *Obrana moje slovnice* stoji na početku polemičkih odgovora Jagiću. Iza nje dolazi *O našem pravopisu. Odgovor g. Jagiću, 1864*. Usp. Veber, n. dj. 183. U isti smjer upućuju i Veberove riječi: »Napokon veli g. pisac, da neznam hrvatskoga zvučkoslovlja, pa za dokaz navodi, da ja držim, da je u hrvatskom jeziku samo pet mekanih suglasnikah. — Jest pet i ništa više, ma koliko se tomu protivila obćenita slavjanska filologija...«

PRILOG

Budući da su *Djela Adolfa Vebera zagrebačkoga kanonika*, sv. 1—9, Zagreb 1885—90, prava bibliotečna nijetkost, a podnesak je u kojem Veber pobija ocjenu svojega anonimnoga recenzenta važan za svakoga tko se želi baviti njegovom gramatikom za četvrti razred osnovne škole, donosimo ovdje potpun tekst toga dopisa onako kako je objavljen u *Djelima* 3, Zagreb 1887, 176—182.

je natezao i izmisljao dokaze, samo da si tobožnjimi razlozi poćkriepi nakamu. U tom položaju utičem se visokomu kr. hrv.-slav. dikasteriju s neoborivimi proturazlozi:

Najveću manu nalazi njoj sudac u tom, što sam se tobože prestrugo držao izvornika, pak da to dokaže, poziva se na kazalo, po kojem se vidi, da sam, odrekav se skoro sve samostalnosti, slijepe slijedio izvornik. — Nikad nisam čuo, da bi se savršena sličnost kojega djela sudila po kazalu, dočim u dva jezika, koji imaju jednake česti govora, ako se ove naravskim redom razvijaju, može biti kazalo posve isto, a razvijanje posve različito i samostalno. Ali kod toga ukora zaboravio je sudac, da sam ja dobio nalog: Dasselbe im *Allgemeinen* nach dem Muster des dritten Sprachbuches zu verfassen; hat auch dessen Bogenzahl nicht zu übersteigen.² — Držeć se toga naloga, uzeh razmisljati, da li se red, kojim su razvita pravila njemačkoga jezika, može *u obće* prilagoditi i na pravila hrvatskoga jezika, nenaumetnuv mu sile. Uvidjev, da se to u jeziku, utemeljenu na istih logičkili zahtjevih i imajućem jednaki broj čestih govora, kano što su jezici hrvatski i njemački, može učiniti: odlučih držati se u obće istoga reda, pak odatle poječe naravskim načinom jednakost kazala, koja još medjutim nikako nedokazuje, da sam se razvijajuć pojedina od njemačkoga jezika različita pravila hrvatskoga jezika robski držao izvornika. To će svatko uvidjeti, tko samo prisposdobi moje predloge, veznike, nauk o padežih, i cjelokupni glagolj i izvajanje riečih s njemačkimi točkami ove ruke. Tako sam dakle tim radje zadovoljio prvaj česti nalogu, što mi je ona knjiga, koja je pod valjanom u glavne škole

OBRANA MOJE SLOVNICE ZA IV. RAZRED PUČKIH ŠKOLAH.

1921.

Visoki hrvatsko-slavonski dikasteriju i ne 4. lipnja 1859. br. 8519/2077 dobio sam od vis. c. kr. hrvatsko-slavonskoga namjешništva nalog, da prama priobćennoj mi slovnici: Drittes Sprachbuch für die oberste Klasse der Haupt- und Stadtschulen im Kaiserthume Oesterreich. Wien 1857¹ sastavim slovnici hrvatskoga jezika. — Sastavljenu slovnici podnio sam iste godine nijeseca studenoga vis. c. kr. namjешništvu daljnje službene porabe radi. Premda su to moje djelo i dva ovdajnja učitelja, a i vis. c. kr. namjешništvo kano valjano preporučilo za tisak, stigao mi je ipak dne 28. siečnja 1861. br. 506/40 od visokoga c. kr. ministarstva prosvjete odpis, kojim mi se priobćuje sud njekoga nepoznatoga sudca, s nalogom, da to svoje djelo prama tomu sudu što prije izpravim i podnesem.

Pročitav taj sud, čudom se začuđih, kako može čovjek, komu je visoko c. kr. ministarstvo poklonilo svoje povjerenje, tako površno suditi o djelu, koga nije jamačno valjano ni pročitať, kano li proučio, te moram misliti, da mu je već prije čitanja bila nakana zabaciti ga kano nevaljano, pa

ali dokazati do vieka nemože; jer ono malo, što je kušao dokazati, nema baš nikakova temelja, kano što ću to niže razviti.

Sudac veli, da sam prispodabljučajuć hrvatski jezik s njemačkim, prekoračio određene granice, ali toga nije nimalo dokazao. Nalog mi glasi: Uebdieress muss darin aber in vergleichender Weise auf die deutsche Sprache Rücksicht genommen werden, insoferne es sich um die Darstellung syntaktischer Regeln handelt.⁴ Veleć dakle ono sudac, ili neznau, što je skladnju, ili je ono navlaš bez nikakva razloga napisao! Jer ja neznam nijednoga mjesta, gdje bih bio mienjanje hrvatskih riečih prispodobio s mienjanjem njemačkih, a sve ostalo ide po objektivnom sudu u skladnju. — Ali sudac veli, da sam prispodabljučajuć učinio nekoliko pogriješakah. pa za sve navodi Konac § 33, gdje da se o spolniku njemačkom kaže: Seine Bestimmung bestehe bloss darin, das Geschlecht der Wörter zu bezeichnen,⁵ pa udara na me netemeljitošću, plitkošću, netočnošću i nesmotrenošću, navodeć, da se u § 20. njemačke knjige o spolniku veli: Es untersteht nur die Geschlechtsbezeichnung wie auch die Abänderung der Nennwörter.⁶ — Prvo, to se veli u 32. paragrafu, ne pako u 20.; drugo, tko ovaj netemeljiti ukor prispodobiti s koncem mojega 33. §. uvidjet će, da sudac ili nije čitao onoga mjesta, ili da u zloj nakani kaže biclo za crno; jer ja sam ondje uprav ono isto kazao, što i njemačka slovnica veli. Po tom pada jeremijada ona na sama g. sudca. U ostalom sudac nije nimalo koristio dobroj stvari, ne navodeć poimence svih pogriješakah; jer ja jih nemogu sam otkriti, inače jih nebih bio učinio. Medjutim poslušio sam se gelele toga savjetom

uvedena, kano *Muster* dostavljena. Povrh toga zahtovao je moj sudac, da sam bio dobio daljnji nalog: In Betreff der Stoffvertheilung hat sich der Verfasser an das dritte und vierte Sprachbuch zu halten,³ one su pako knjige pisane istim ovim mojim redom, zato sam se i u ovoj trećoj knjizi morao držati istoga reda, ako nisam hotio bez nikake koristi sasvim preraditi prve dvie slovnice; taj je moj posao gospodin nadzornik pregledao, i kano što me uvjerava, odobrilo i pohvalio. Pa napokon, kada je visoko ministarstvo odobrilo red njemačke slovnice, mislim, da sam i učiteljem i osobito učenicom ugodio, što jih vodim već poznatim valjanim redom, mjesto da jih mučim upoznavanjem novoga, koji gosp. sudac od mene traži. Ja se rado odričem izvornosti, gdje mogu što dooprincipiti k praktičkoj koristi, a svakako je koristnije, poznatim načinom učiti nepoznane stvari, nego li novim načinom nepoznatu stvar još više otegočivati; pače ja za najveću manu našega sadašnjega školskoga sustava držim onu različitost slovnica, kojimi su nam Niemci, težeći za izvornošću, uprav preptiečili svaki napredak u jezikoslovju. Jer gdje svaku slovnicu svakoga jezika skoro u svakom razredu sastavljaju ljudi razno prosviećeni, pa svaki svojim načinom, govoreć svaki obistih pojmovih na raznu ruku, ondje o napredku nemože biti ni govora. To je uvidjelo i visoko c. kr. ministarstvo, te mi je uprav dalo nalog, da sve naše slovnice glavnih učionah po jednom kalupu udesim; pa mjesto pohvale, stiećem evo nezastuženi ukor. Pogriješka bi u mojem tječu onda bila, kad bih bio sustavu za voļu nametnuo silu ustrojstvu našega jezika, što g. sudac doduše u obćenitih izrazih tvrdi,

vještoga učitelja Kofinka, te mogu samjelo tvrditi, da nema nijedne pogreške.

Slavi, kojom sudac obavijske izvrstnost hrvatskoga glagolja, neimam što prigovoriti; ali kad veli, da sam ustrojstvo hrvatskoga glagolja robski prama njemačkomu razvio, to g. sudac ili nije čitao obćenitih rječih i izrazih u nakani, da me toliko protivnih rječih i izrazah u nakani, da me nedrži nezalicom; ali tim nebih ništa postigao, zato se držim pojedinih točakah. Dopustiv g. sudac premitostivo, da znamem za razredbu glagolja po infinitivu na šest redovah, tvrdi krupnu neistinu, da vremenah nisam izveo po infinitivu; da to nije istina, može se svatko s čuđom uvjeriti, ako samo površno pregleda navedeni 89. §. — Istina, da bi strogo znanstveno razvijanje našega glagolja zahtjevalo, da se sva vremena izvede uprav iz korena; ali neka mi g. sudac dopusti primitiviti, da se to u školah, osobito ovako nizkih, neradi s nijednim jezikom, jer se niti nesimije raditi, pošto bi se tako neizmjerne otegotilo obučavanje. Zato se za sve jezike u školah uzimaju njeke *osnoze*, iz kojih se lako izvede sva vremena, pa to je kod nas vrlo lako, pošto imamo samo tri *osnoze*: infinitiv i prezenta 1. osobu jedno- i 3. osobu višebroja. Pravila nekih slavjanskih slovnitčarah, po kojih se iz korena izvadja celo sadanje vrijeme, tako su nesigurna i teška, da se po njih neće niti učenjak toga točno naučiti, nekmo li nejaka dječica; te je taj način i glasoviti Schleicher kano neshodan zabacio. Zato mi 1. osobu sadanjega vremena učimo iz običaja, ili iz rječnika, a vremena izvodimo iz staničnih osnovah; pa to nećinim samo ja ovdje, da mi

se može prigovoriti robsko nasljedovanje, već i praktički A. Mažuranić u svih svojih slovnitčah, koji se doista nije povodio za njemačkimi izvori. Gospodinu se sudcu može preporučiti više čednosti, da nemisli, ako tko što nećinini po njegovih mislih, da je zato nezalica, kano što se on često izrazuje.

Ali da temeljito tobože dokaže moje neznanstvo, poziva se na moje §§ 29. 30. Iu g. sudac argumentira, kano što još nitko živ nije učinio, ne samo iz onoga, što je konačno napisano, već i po onom, što je pisac izbrisao, dakle sam nevaljanim pro-našao. Ja nisam jošte nikad nijednoga svojega djela purizirao, ali zato me još nijedan kritik nije sudio po onom, što sam sam izbrisao. Čemu dakle sada to nepohvalno postupanje? Ali niti gledom na ono, što je konačno ostalo, neima g. sudac pravo, pače čuditi se je, kako on u svojem nastojanju, da zabaci djelo, niti čitati nezna. Veli on, da ja učim, da u hrvatskom jeziku ima 5 načinah, pa da jih šest imenujem. To nije istina, ondje se imenuje samo pet načinah za svakoga, koji umije čitati; ako je pako g. sudac tomu pribrojio još ona dva načina, što su navedena u § 30., to jih onda ja navodim ili 5 ili 7, nipošto šest. — Na pitanje g. pisca, što je način, neka si sam odgovara, meni je dosta napomenuti, da sam, oddrživ *neopredjeljeni i dionike* od drugih 5 načinah, dovoljno pokazao, da znamem, što je način; a što sam se u § 30. poslužio rječju *način*, njesto izpravljene *oblik*, to čine još i sada najbolji latinski gramatici, zovuć *modus infinitivus*, pak jih zato nitko nebićdi neznanstvom. Čiela dakle vika g. pisca proteže se na pogrešku pera, gdje je njesto *pet* bilo napisano *trijuh*; a zato nije trebato dizati tolika rogobora.

⁶ Napokon veli g. pisac, da neznam hrvatskoga zvukoslovlja, pa za dokaz navodi, da ja držim, da je u hrvatskom jeziku samo pet mekanih suglasnikah. — Jest pet i ništa više, ma koliko se tomu protivim obćenita slavjanska filologija, i to radi kratkoće i lasna obučavanja: svi rogati suglasnici (ć, č, š, ž) i j; jer što mi prigovara g. sudac, da bi bilo trebalo navesti i lj, nj, nije osnovano; jer da se naveđu posebice i svi drugi sa j pomekšani suglasnici, opet razlog, što su mekani, leži samo u slovu j, koje jih pomekšava; koliko je pako kraće i za djecu lašnje ono moje pravilo, nego da se izbroji č, ć, š, ž, bj, dj, gj, lj, mj, nj, vj, vj, itd., lasno će svatko uvidjeti.

Željeti bi bilo, da visoko c. kr. ministarstvo nepovjeruje razsudjivanja marljivo izradjenih djelah ljudem, koji ovaکو površno i neprijazno sude.

Zato se utičem visokomu c. k. dikasteriju sa preponiznom molbom, da blagoizvoli ove moje razloge milostivo uvažiti, djelo valjanim priznati, i meni, pošto sam izpunio sve uvjete, obećanu u više navedenom odpisu nagradu od 50 for. a. v. za tiskani tabak doznačiti, a djelo što prije, i to radi razlogah, drugom prilikom jur navedenih, u Zagrebu pod tisak dati.

¹ Treći jezični udžbenik za najviši razred glavnih i gradskih škola u Carevini Austriji, Beč 1857.

² Da ga *općenito* sastavi prema uzorku Trećega jezičnog udžbenika; ne smije niti prekoraciti broj njegovih araka.

³ Što se tiče rasporeda gradiva, treba pisac da se drži Trećega i Četvrtoga jezičnog udžbenika.

⁴ Osim toga, međutim, treba u tome na poredben način uzimati u obzir njemački jezik, ukoliko se radi o prikazivanju sintaktičkih pravila.

⁵ Njegova je svrha *sva* u tome da označuje riječima rod.

⁶ *Podupire samo* oznaku roda kao i promjenu imenica.

Zusammenfassung

DIE ERSTE GRAMMATIK DES ADOLFO VEBER TKALČEVIĆ

Adolfo Veber Tkalčević, bekannt als der Autor einer Grammatik der kroatischen Schriftsprache (Zagreb 1871), hat schon 1859 eine kleine geschrieben. Sie ist ohne die Nennung seines Namens 1862 in Wien veröffentlicht worden, als amtlich vorgeschriebenes Sprachbuch für die vierte Klasse der katholischen Hauptschulen im Kaisertum Österreich. Danach ist diese Grammatik bis 1879 in acht weiteren Ausgaben erschienen, nur mit unbedeutenden Änderungen im Text und in der Paragrapheneinteilung. Alle diese Auflagen sind anonym geblieben.